

APA (American Psychiatric Association, Yhdysvaltojen Psykiatriyhdistys) on antanut käyttöön kulttuurisen haastattelun ja sen lisähaastattelut jatkotutkimuksia ja kliinistä arviointia varten. Niitä tulisi käyttää tutkimuksessa ja potilastyössä kliinistä päätöksentekoa mahdollisesti helpottavina apuvälineinä, ei ainoana diagnoosien teon perusteina. Lisätietoa löytyy DSM-5:n osasta III, luvusta ”Kulttuurinen jäsentäminen”. APA toivoo, että klinikot ja tutkijat keräisivät lisätietoja menetelmän hyödyllisyydestä potilaan tilan arvioimisessa ja hoidon parantamisessa osoitteeseen <http://www.dsm5.org/Pages/Feedback-Form.aspx>.

Menetelmä: Kulttuurisen haastattelun (CFI) perushaastattelua täydentävät lisähaastattelut

Myönnetyt oikeudet: Tätä materiaalia saa kopioida tutkimus- ja potilaskäyttöön ilman erillistä lupaa.

Tekijänoikeuksien omistaja: American Psychiatric Association (APA)
Jos haluat anoa lupaa muuhun, kuin yllä määriteltyyn käyttöön, ota yhteyttä Suomen Psykiatriyhdistykseen.

DSM ja DSM-5 ovat American Psychiatric Associationin rekisteröityjä tavaramerkkejä ja niitä käytetään tässä luvanvaraisesti. Näiden termien käyttö ilman American Psychiatric Associationin myöntämää lupaa on kiellettyä. Tavaramerkin käyttö ei tarkoita sitä, että American Psychiatric Association jollakin tapaa tukisi tätä tuotetta.

Käännösoikeudet:

Käännetty luvanvaraisesti DSM-käsikirjan (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) viidennestä laitoksesta. © 2013 American Psychiatric Association (APA). Kaikki oikeudet pidätetään. Mitään osaa tästä materiaalista ei saa jäljentää tai käyttää APA:n tekijänoikeuksia rikkovalla tavalla ilman kirjallista lupaa APA:lta. Tämä kielto koskee luvaton käyttöä tai jäljentämistä sen kaikissa muodoissa. APA ei ole ottanut osaa tämän julkaisun kääntämiseen englannista suomeksi, eikä ole vastuussa käännöksessä esiintyvistä virheistä, vajeavaisuuksista tai muista mahdollisista puutteista.

Translated with permission from the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition®. Copyright © 2013 American Psychiatric Association. All Rights Reserved. Unless authorized in writing by the APA, no part may be reproduced or used in a manner inconsistent with the APA's copyright. This prohibition applies to unauthorized uses or reproductions in any form. The American Psychiatric Association played no role in the translation of this publication from English to the Finnish language and is not responsible for any errors, omissions, or other possible defects in the translation of the publication.

Kaikki uudelleenjulkaisemista ja kaupallisia lisenssejä koskevat pyynnöt pitää osoittaa Yhdysvaltojen Psykiatriyhdistykselle (permissions@psych.org).

Kulttuurisen haastattelun perushaastattelua täydentävät lisähaastattelut

Ohjeet lisähaastatteluiden käyttöön

Nämä lisähaastattelut täydentävät perushaastattelua ja voivat auttaa ammattilaisia perusteellisemman kulttuurisen arvion toteuttamisessa. Kahdeksassa ensimmäisessä haastattelussa syvennetään perushaastattelun osa-alueita. Kolmessa seuraavassa keskitytään ihmisryhmiin, joilla on erityistarpeita, kuten lapsiin ja nuoriin, iäkkäisiin sekä pakolaisiin ja muihin maahanmuuttajiin. Viimeisessä lisähaastattelussa kartoitetaan sellaisten ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä, jotka huolehtivat toisesta henkilöstä. Tavoitteena on saada tarkempi kuva huolenpidon luonteesta ja siihen liittyvistä kulttuurisista tekijöistä sekä siitä miten ne vaikuttavat sosiaaliseen tukeen huolehdittavan henkilön lähiympäristössä. Lisähaastatteluiden lisäksi on muun potilasta tunnevan henkilön haastattelu, jolla perushaastattelun osa-alueista kerätään rinnakkaista tietoa perheenjäseniltä tai huolta pitäviltä henkilöiltä.

Ammattilaiset voivat käyttää lisähaastatteluja kahdella tavalla:

- Perushaastattelun täydennyksenä lisätiedon keräämiseksi sairauskokemuksen eri puolista erilaisissa ihmisryhmissä. Perushaastattelun alaotsikoiden alla viitataan kunkin osion kannalta oleelliseen lisähaastatteluun niiden käytön helpottamiseksi.
- Perushaastattelusta erillisinä työkaluina perusteellisen kulttuurisen arvion toteuttamiseksi. Ammattilaiset voivat käyttää yhtä, useita tai kaikkia lisähaastatteluja riippuen siitä mitä haastateltavan ongelmien osa-alueita he haluavat käsitellä laajemmin.

Osa lisähaastatteluiden kysymyksistä on samoja kuin kulttuurisen haastattelun perushaastattelussa (merkitty tähdellä [*]) tai muissa lisähaastatteluissa. Tämä mahdollistaa kunkin lisähaastattelun käytön itsenäisenä. Tarpeettomat kysymykset voi jättää pois riippumatta siitä käytetäänkö haastattelua itsenäisesti vai yhdessä perushaastattelun kanssa.

Kuten perushaastattelussakin, vastausten tarkentamiseen saatetaan tarvita jatkokysymyksiä. Kysymyksiä voidaan muotoilla tarpeen mukaan uudelleen. Lisähaastattelut on tarkoitettu ohjaamaan kulttuurista arviota ja niitä tulisi käyttää joustavasti siten, että haastattelun luonnollinen kulku ja hyvä yhteistyösuhde haastateltavan kanssa säilyvät. Tilanteissa, joissa haastateltava ei kykene vastaamaan kysymyksiin (esim. kognitiivisten vaikeuksien tai vaikean psykoosin vuoksi), voidaan ne esittää haastateltavasta huolta pitävälle henkilölle. Huolta pitävän henkilön näkökulmaa voidaan lisäksi tarkentaa käyttämällä hänelle tarkoitettua lisähaastattelua.

Haastattelijalle tarkoitetut ohjeet on kaikissa lisähaastatteluissa *kursivoitu*. Lisähaastatteluja voidaan käyttää potilaan alkuarviossa, hoidon myöhemmässä vaiheessa tai eri ajankohtina hoitajakson kuluessa. Yhteistyösuhteen syventyessä haastattelun toistaminen voi tuoda esiin uutta tietoa, erityisesti kun arvioidaan potilaan ja ammattilaisen välistä suhdetta.

DSM-5:n osassa III, luvun "Kulttuurinen jäsentäminen" kappaleessa "Kulttuurisen jäsentämisen malli", on lisää ehdotuksia tällaisen haastattelun toteuttamisesta.

1. Selitysmalli

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 1, 2, 3, 4, 5. Tässä osassa toistetaan joitakin perushaastattelun kysymyksiä. Ne on merkitty tähdellä (*). Perushaastattelun toistettavan kysymyksen numero on ilmaistu hakasuluissa.

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: *Tämän lisähaastattelun tavoitteena on selvittää potilaan käsitys ongelmastaan perustuen hänen ajatuksiinsa syystä ja mekanismista (selitysmallit) sekä hänen aikaisempiin omiin kokemuksiinsa tai hänen tuntemiensa henkilöiden samantapaisiin ongelmiin (sairausprototyypit). Haastateltava saattaa nimetä ongelmansa oireeksi, tietyksi käsitteeksi tai ilmaisuksi (esim. ”hermot”, ”olla kireä”), tilanteeksi (esim. työpaikan menettäminen), tai ongelmaksi ihmissuhteessa (esim. ristiriidat muiden kanssa). Seuraavissa esimerkeissä [ONGELMA] pitäisi korvata haastateltavan itsensä käyttämin sanoin. Jos esiin tulee useita ongelmia, jokaista oleellista ongelmaa voidaan tarkastella erikseen. Seuraavia kysymyksiä voidaan käyttää jotta saadaan esiin haastateltavan oma käsitys ja kokemus ongelmastaan tai vaikeasta tilanteestaan.*

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Jotta voisin auttaa sinua paremmin, haluaisin ymmärtää ongelmia, joiden vuoksi olet tullut tänne. Kysyn sinulta joitakin kysymyksiä saadakseni lisää tietoa siitä mitä itse ajattelet ongelmiesi syistä ja miten ne vaikuttavat arkielämääsi.

Yleinen käsitys ongelmasta

1. * Voitko kertoa minulle enemmän siitä miten ymmärrät [ONGELMASI]? [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSIIN 1-2.]
2. Mitä tiesit [ONGELMASTA] ennen kuin se tuli sinulle?

Sairausprototyypit

3. Onko sinulla ollut koskaan aikaisemmin mitään samanlaista kuin [ONGELMA]? Kertoisitko minulle siitä?
4. Tunnetko ketään muuta tai oletko kuullut kenestäkään, jolla olisi tällainen [ONGELMA]? Jos on, niin kertoisitko tämän henkilön [ONGELMASTA] ja siitä miten se vaikutti häneen? Luuletko, että se vaikuttaa sinuun samalla tavalla?
5. Oletko nähnyt televisiossa, kuullut radiossa, lukenut lehdestä tai löytänyt internetistä mitään [ONGELMASTASI]? Kertoisitko minulle siitä?

Syy-seuraussuhteeseen liittyvät selitykset

6. *Voitko kertoa minulle minkä ajattelet aiheuttaneen [ONGELMASI]? (JATKA TARVITTAESSA: Onko olemassa useampia syitä, jotka voisivat selittää sitä?) [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 4.]
7. Ovatko käsityksesi [ONGELMAN] syystä muuttuneet? Miten? Mikä muutti käsityksiäsi?
8. *Mistä perheenjäsenesi, ystäväsi tai muut yhteisösi jäsenet ajattelevat [ONGELMAN] aiheutuneen? (JATKA TARVITTAESSA: Eroavatko heidän käsityksensä sinun käsityksistäsi? Miten?) [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 5.]
9. Miten ajattelet [ONGELMAN] vaikuttavan kehoosi? Mieleesi? Hengelliseen hyvinvointiisi?

Sairauden kulku

10. Mitä yleensä tapahtuu ihmisille, joilla on [ONGELMA]? Mitä uskot omalla kohdallasi tapahtuvan?
11. Uskotko [ONGELMAN] olevan vakava? Miksi? Mikä on pahinta mitä voisi tapahtua?
12. Miten huolissasi perheenjäsenesi, ystäväsi tai yhteisösi jäsenet ovat siitä, että sinulla on [ONGELMA]? Kertoisitko minulle siitä?

Avun hakeminen ja hoitoon liittyvät odotukset

13. Mikä on mielestäsi paras tapa käsitellä tällaista ongelmaa?
14. Mikä perheesi, ystäväsi tai muiden yhteisösi jäsenten mielestä on paras tapa käsitellä tällaista ongelmaa?

2. Toimintakyky

Tähän lisähaastatteluun liittyvä perushaastattelun kysymys: 3

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Seuraavien kysymysten tarkoituksena on arvioida haastateltavan toimintakykyä suhteessa asioihin, jotka ovat tärkeitä hänelle ja hänen kulttuuriselle viiteryhмälleen. Haastattelu alkaa yleisellä kysymyksellä haastateltavalle merkittävistä arkipäivän toimista. Jatkokysymykset käsittelevät hyvinvoinnin kannalta keskeisiä aihealueita (sosiaaliset suhteet, työ/koulu, taloudellinen tilanne ja resilienssi). Kysymykset tulisi pitää suhteellisen laajoina ja avoimina, jotta niiden avulla tavoitettaisiin haastateltavan itsensä tärkeänä pitämät asiat ja hänen näkökulmansa. Toimintakyvyn eri osa-alueiden tarkempaan arviointiin voidaan tämän haastattelun lisänä käyttää myös standardoituja menetelmiä (kuten WHO-DAS II).

OHJEISTUS HAASTATELTAVALLE: Haluaisin tietää sinulle tärkeimmistä päivittäisistä toimista. Tahtoisin ymmärtää paremmin miten [ONGELMASI] on vaikuttanut kykyysi selviytyä näistä toimista, ja miten perheesi ja muut läheisesi ovat tähän suhtautuneet.

1. Miten [ONGELMASI] on vaikuttanut kykyysi selviytyä arkipäivän tehtävistäsi, eli päivittäisistä toimista ja vastuista?
2. Miten [ONGELMASI] on vaikuttanut kykyysi olla vuorovaikutuksessa perheesi ja läheistesi kanssa?
3. Miten [ONGELMASI] on vaikuttanut työkykyysi?
4. Miten [ONGELMASI] on vaikuttanut taloudelliseen tilanteeseesi?
5. Miten [ONGELMASI] on vaikuttanut kykyysi osallistua yhteisöllisiin ja sosiaalisiin tapahtumiin?
6. Miten [ONGELMASI] on vaikuttanut kykyysi nauttia jokapäiväisestä elämästä?
7. Mitkä näistä huolenaiheista häiritsevät sinua eniten?
8. Mitkä näistä huolenaiheista häiritsevät eniten perhettäsi ja muita elämässäsi olevia ihmisiä?

3. Sosiaalinen verkosto

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 5, 6, 12, 15

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Seuraavien kysymysten avulla on tarkoitus tarkastella haastateltavan sosiaalisen verkoston vaikutusta hänen ongelmaansa. **Sosiaalisella verkostolla** viitataan perheeseen, ystäviin ja muihin sosiaalisiin kontakteihin liittyen mm. työhön, uskonnollisiin yhteisöihin tai muihin toimintoihin. Ensimmäisellä kysymyksellä tunnistetaan haastateltavan sosiaalisesta verkostosta hänelle tärkeitä henkilöt, ja haastattelijan tulisi huomioida tämä tieto muotoillessaan seuraavia kysymyksiä. Näiden kysymysten tarkoitus on kartoittaa sosiaalisen verkoston reaktio tilanteeseen, haastateltavan tulkinta tämän reaktion vaikutuksista ongelmaan, sekä haastateltavan toivomukset sosiaalisen verkoston hoitoon mukaan ottamisen suhteen.

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Haluaisin tietää enemmän siitä, miten perheesi, ystäväsi, työtoverisi, ja muut elämäsi tärkeät ihmiset ovat vaikuttaneet [ONGELMAASI].

Haastateltavan sosiaalinen verkosto

1. Ketkä ovat tällä hetkellä elämäsi tärkeimmät ihmiset?
2. Onko sinulla henkilöä johon luotat ja jonka kanssa pystyt keskustelemaan [ONGELMASTASI]? Kuka hän on? Onko hänen lisäksi muita henkilöitä?

Sosiaalisen verkoston käsitys ongelmasta

3. Ketkä perheenjäsenistäsi, ystävästäsi tai muista sinulle tärkeistä henkilöistä tietävät [ONGELMASTASI]?
4. Millaisia ajatuksia perheelläsi ja ystäville on [ONGELMASTASI]? Miten he ymmärtävät [ONGELMASTASI]?
5. Onko ihmisiä, jotka eivät tiedä [ONGELMASTASI]? Miksi he eivät tiedä [ONGELMASTASI]?

Sosiaalisen verkoston suhtautuminen ongelmaan

6. Millaisia neuvoja perheenjäsenesi ja ystäväsi ovat antaneet [ONGELMAASI] liittyen?
7. Kohtelevatko perheenjäsenesi, ystäväsi tai muut elämässäsi olevat ihmiset sinua [ONGELMASTASI] vuoksi eri tavalla? Miten tämä ilmenee? Miksi kohtelu on erilaista?
8. (JOS EI OLE KERTONUT PERHEENJÄSENILLEEN TAI YSTÄVILLEEN ONGELMASTAAN): Voitko kertoa tarkemmin miksi olet päättänyt olla kertomatta [ONGELMASTASI] perheellesi tai ystäville? Miten luulet heidän suhtautuvan, jos he tietäisivät [ONGELMASTASI]?

Sosiaalinen verkosto kuormittavana/suojaavana tekijänä

9. Mitä perheesi, ystäväsi ja muut elämässäsi olevat ihmiset ovat tehneet jotta [ONGELMASTASI] paranisi tai sen kanssa olisi helpompi tulla toimeen (JOS EPÄSELVÄÄ: Miten tämä on helpottanut [ONGELMAASTASI]?)
10. Millaista apua tai tukea odotit saavasi perheeltäsi tai ystäville?
11. Mitä sellaista perheesi, ystäväsi ja elämässäsi olevat muut ihmiset ovat tehneet, joka on pahentanut [ONGELMAASTASI], tai tehnyt sen kanssa selviämisen vaikeammaksi (JOS EPÄSELVÄÄ: Miten tämä on vaikeuttanut [ONGELMAASTASI]?)

Sosiaalinen verkosto ja hoito

12. Ovatko jotkin perheenjäsenesi tai ystäväsi auttaneet sinua saamaan [ONGELMAASTASI] hoitoa?
13. Mitä uskot perheesi ja ystäväsi ajattelevan siitä, että olet tullut tänne saamaan hoitoa?
14. Tahtoisitko perheesi, ystäväsi, tai muiden osallistuvan hoitoosi? Jos kyllä, keiden haluaisit osallistuvan ja miten?
15. Miten perheen tai ystävien mukaantulo muuttaisi hoitoasi?

4. Psykososiaaliset kuormitustekijät

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 7, 9, 10, 12

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Näiden kysymysten tarkoituksena on selvittää kuormitustekijöitä, jotka ovat pahentaneet haastateltavan ongelmaa tai muuten vaikuttaneet hänen terveydentilaansa. (Ongelman alun perin aiheuttaneet kuormitustekijät käydään läpi lisähaastattelussa Selitysmalli.) Alla olevissa esimerkeissä "[KUORMITUSTEKIJÄT]" tulee korvata haastateltavan käyttämällä sanoilla. Jos kuormitustekijöitä on useita, voidaan jokaista tekijää käsitellä.

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Olet kertonut minulle asioista, jotka pahentavat [ONGELMAASI]. Tahtoisin tietää tästä lisää.

1. Onko elämässäsi tällä hetkellä meneillään asioita, jotka pahentavat [ONGELMAASI], kuten esimerkiksi ongelmia perheessä, työssä, raha-asioissa tai jossain muussa? Kertoisitko minulle lisää siitä.
2. Miten [KUORMITUSTEKIJÄT] vaikuttavat läheisiisi?
3. Miten selviät [KUORMITUSTEKIJÖIDEN] kanssa?
4. Millaisia neuvoja muut ovat antaneet sinulle [KUORMITUSTEKIJÖIDEN] kanssa selviytymiseen?
5. Mitä muuta näille [KUORMITUSTEKIJÖILLE] voisi tehdä?

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Haastateltavat saattavat olla haluttomia keskustelemaan arkaluontoisiksi kokemistaan elämän osa-alueista, jotka saattavat vaihdella kulttuurisesta ryhmästä riippuen. Tarkkojen kysymysten esittäminen saattaa helpottaa näistä kuormitustekijöistä puhumista. Tässä kohtaa voit esittää kysymyksiä merkityksellisiltä tuntuvista kuormitustekijöistä. Esimerkiksi:

6. Oletko kokenut syrjintää, tai onko sinua kohdeltu huonosti taustastasi tai identiteetistäsi johtuen? Taustalla tai identiteetillä tarkoitan esimerkiksi yhteisöjäsi, puhumiasi kieliä, synnyinpaikkaasi, etnistä taustaasi, seksuaalista suuntautumistasi tai uskontoasi. Onko näillä kokemuksilla ollut vaikutusta [KUORMITUSTEKIJÖIHIN] tai [ONGELMAASI]?

5. Hengellisyys, uskonto ja maailmankatsomukset

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Seuraavien kysymysten tarkoituksena on selvittää hengellisyyden, uskonnon, ja muiden hyvään elämään ohjaavien maailmankatsomusten vaikutusta haastateltavan ongelmiin ja niihin liittyviin kuormitustekijöihin. Ihmiset saattavat kuulua useisiin hengellisiin, uskonnollisiin tai maailmankatsomuksellisiin yhteisöihin tai harjoittaa tapoja useista eri perinteistä. Jos haastateltava mainitsee hänellä olevan tiettyjä uskomuksia tai tapoja, tiedustelee mikä hänen suhteensa on kyseiseen uskontoon tai perinteeseen, ja miten se vaikuttaa hänen selviytymiseensä tarkasteltavan ongelman kanssa. Alla olevissa esimerkeissä "[HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI]" tulee korvata haastateltavan käyttämällä sanoilla. Jos haastateltava mainitsee useamman kuin yhden suuntauksen, jokaista niistä voidaan tarkastella erikseen. Jos haastateltava ei mainitse tiettyä suuntausta, käytä termiä "hengellisyys, uskonto tai maailmankatsomukset" tietyn suuntauksen sijaan (esim. kysymys 5: "Millainen rooli hengellisyydellä, uskonnolla tai muilla maailmankatsomuksilla on jokapäiväisessä elämässäsi?").

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Auttaakseni sinua paremmin, haluaisin kysyä joitakin kysymyksiä siitä millainen merkitys hengellisyydellä, uskonnolla tai muilla maailmankatsomuksilla on elämässäsi, ja miten ne ovat saattaneet vaikuttaa selviytymiseen niiden ongelmien kanssa, joiden vuoksi olet täällä.

Hengellinen, uskonnollinen ja maailmankatsomuksellinen identiteetti

1. Koetko kuuluvasi johonkin hengelliseen, uskonnolliseen tai maailmankatsomukselliseen perinteeseen? Voitko kertoa minulle siitä lisää?
2. Kuulutko tämän perinteen seurakuntaan tai yhteisöön?
3. Millainen hengellinen, uskonnollinen tai maailmankatsomuksellinen tausta perheenjäsenilläsi on?
4. Toisinaan ihmiset osallistuvat useisiin eri perinteisiin. Koetko kuuluvasi, tai osallistutko, joihinkin muihin hengellisiin, uskonnollisiin tai maailmankatsomuksellisiin perinteisiin?

Hengellisyyden, uskonnon tai maailmankatsomusten merkitys

5. Millainen merkitys [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] on jokapäiväisessä elämässäsi?
6. Millainen merkitys [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] on perheessäsi, esimerkiksi perhejuhliissa, tai avioliittoon tai koulutukseen liittyvissä valinnoissa?
7. Mitä [HENGELLISIIN, USKONNOLLISIIN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISIIN PERINTEISIIN] liittyviä tapoja harjoitat kotona? Esimerkiksi rukouksia, meditaatiota tai ruokaan liittyviä sääntöjä? Miten usein harjoitat näitä tapoja? Miten tärkeitä ne ovat elämässäsi?
8. Mitä [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] liittyviä tapoja harjoitat kodin ulkopuolella? Esimerkiksi seremonioihin osallistuminen tai [KIRKOSSA, TEMPPELISSÄ TAI MOSKEIJASSA] käynti? Miten usein osallistut niihin? Miten tärkeitä ne ovat elämässäsi?

Suhde [ONGELMAAN]

9. Miten [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] on auttanut sinua selviytymään [ONGELMAN] kanssa?
10. Oletko keskustellut [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] yhteisön johtajan, opettajan tai muiden jäsenten kanssa [ONGELMASTASI]? Minkälaista apua siitä on ollut?
11. Oletko kokenut [HENGELLISTEN, USKONNOLLISTEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN KIRJOJEN (ESIM: RAAMATTU, KORAANI)] lukemisen tai opiskelun, tai [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] liittyvien ohjelmien katselemisen tai kuuntelemisen televisiosta, radiosta, internetistä tai muista medioista [esim. DVD, kasetti] olevan avuksi? Millä tavalla?
12. Oletko kokenut joistakin [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] liittyvistä tavoista, kuten rukoilusta, meditaatiosta, rituaaleista tai pyhiinvaelluksista, olleen apua [ONGELMASI] käsittelyssä? Millä tavalla?

Mahdolliset kuormitustekijät tai ristiriidat liittyen hengellisyyteen, uskuntoon tai eettisiin periaatteisiin

13. Ovatko mitkään [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] liittyvät seikat olleet osallisena [ONGELMAAN]?

14. Oletko kokenut henkilökohtaisia haasteita tai ahdinkoa suhteessa [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] identiteettiisi tai tapojen harjoittamiseen?
15. Oletko kokenut syrjintää [HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI] identiteetistäsi tai tavoistasi johtuen?
16. Onko sinulla ollut ristiriitoja muiden kanssa hengellisiin, uskonnollisiin tai eettisiin asioihin liittyen?

6. Kulttuurinen identiteetti

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 6, 7, 8, 9, 10. Tässä osassa toistetaan joitakin perushaastattelun kysymyksiä. Ne on merkitty tähdellä (*). Perushaastattelun toistettavan kysymyksen numero on ilmaistu hakasuluissa.

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: *Tämän lisähaastattelun tavoitteena on selvittää tarkemmin haastateltavan kulttuurista identiteettiä ja sitä miten se on vaikuttanut hänen terveyteensä ja hyvinvointiinsa. Seuraavat kysymykset kartoittavat haastateltavan kulttuurista identiteettiä ja sitä, miten se on mahdollisesti vaikuttanut hänen ajankohtaiseen ongelmaansa. Käytämme sanaa **kulttuuri** laajasti viitaten kaikkiin niihin tapoihin, joilla ihmiset hahmottavat identiteettiään tai kokemusmaailmaansa suhteessa ryhmiin, yhteisöihin tai muihin ryhmittymiin, sisältäen kansallisen tai maantieteellisen syntyperän, etnisen yhteisön, rodullistetun ryhmän, sukupuolen, seksuaalisen suuntautuneisuuden, yhteiskuntaluokan, uskonnon/hengellisen ryhmittymän ja kielen.*

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Joskus ihmisten tausta tai identiteetti vaikuttavat siihen, miten he kokevat sairautensa ja saamansa hoidon. Jotta voisin auttaa sinua paremmin, haluaisin ymmärtää taustaasi ja identiteettiäsi. Taustalla tai identiteetillä tarkoitan esimerkiksi yhteisöjasi, puhumiasi kieliä, synnyinpaikkaasi, etnistä taustaasi, sukupuoltasi, seksuaalista suuntautumistasi tai uskontoasi.

Kansallinen ja etninen tausta

1. Missä olet syntynyt?
2. Missä vanhempasi ja isovanhempasi ovat syntyneet?
3. Miten kuvailisit perheesi kansallista ja etnistä taustaa?
4. Jos ajatellaan taustaasi, miten yleensä kuvaillet itseäsi oman yhteisösi ulkopuolisille ihmisille? Joskus ihmiset kuvailevat itseään eri tavalla oman yhteisön jäsenille. Miten sinä kuvaillet itseäsi heille?
5. Minkä osan taustastasi tunnet läheisimmäksi itsellesi? Joskus tämä vaihtelee sen mukaan, mistä elämän osa-alueesta puhutaan. Miten kotona? Tai töissä? Entä ystävien kanssa?
6. Koetko taustaasi liittyviä vaikeuksia, kuten syrjintää, ennakkoluuloja tai väärinymmärrettyksi tulemistä?
7. *Onko taustassasi jotakin, mikä saattaisi vaikuttaa [ONGELMAASII] tai vaikuttaa terveyteesi tai terveydenhoitoon yleisemmällä tasolla? [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 9.]

Kieli

8. Mitä kieliä puhut sujuvasti?
9. Mitä kieliä puhuit lapsena ja nuorena?
10. Mitä kieliä kotonasi puhutaan? Mitä niistä puhut itse?
11. Mitä kieliä käytät töissä tai koulussa?
12. Mitä kieltä käyttäisit mieluiten asioidessasi terveydenhuollossa?
13. Mitä kieliä osaat lukea? Entä kirjoittaa?

Muutto

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: *Jos haastateltava on syntynyt toisessa maassa, kysy kysymykset 1-7. [Pakolaisten kohdalla voi käyttää maahanmuuttajia ja pakolaisten lisähaastattelua tarkemman muuttohistorian selvittämiseksi.]*

14. Milloin tulit tähän maahan?
15. Mikä sai sinut lähtemään kotimaastasi?
16. Miten elämäsi on muuttunut tänne saapumisesi jälkeen?
17. Mitä kaipaat siitä paikasta tai yhteisöstä, josta olet kotoisin?
18. Onko sinulla huolenaiheita liittyen omaan tai perheesi tulevaisuuteen täällä?
19. Mikä on oleskelusi peruste täällä (esimerkiksi turvapaikanhakija, kansalainen, opiskeluvuusi, työlupa)? *Ota huomioon, että tämä voi olla arkaluonteinen tai luottamuksellinen aihe epävarmassa asemassa olevalle.*
20. Miten muutto toiseen maahan on vaikuttanut sinun tai perheesi terveyteen?
21. Onko muutto tai oleskelulupasi luonne vaikuttanut [ONGELMAASII]?
22. Liittyykö maahanmuuttokokemukseesi tai oleskelulupasi luonteeseen mitään sellaista, joka voisi vaikuttaa siihen, saatko oikeanlaista apua [ONGELMAASII]?

Hengellisyys, uskonto ja maailmankatsomukset

23. Tunnetko kuuluvasi johonkin hengelliseen, uskonnolliseen tai maailmankatsomukselliseen perinteeseen?

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Seuraavassa kysymyksessä haastateltavan omia käsitteitä käytetään korvaamaan "[HENGELLISEN, USKONNOLLISEN TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISEN SUUNTAUKSEN NIMI]"

24. Millainen rooli [HENGELLISILLÄ, USKONNOLLISILLA TAI MAAILMANKATSOMUKSELLISILLA PERINTEILLÄ] on jokapäiväisessä elämässäsi?

25. Jakavatko perheenjäsenesi hengelliset, uskonnolliset ja maailmankatsomukselliset perinteesi? Voitko kertoa minulle siitä enemmän?

Sukupuoli-identiteetti

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Jotkut kokevat, että heidän sukupuoli-identiteettinsä [esimerkiksi sosiaaliset roolit ja odotukset, jotka liittyvät mieheyteen, naiseuteen, transsukupuolisuuteen, intersukupuolisuuteen tai queer-identiteettiin] vaikuttaa heidän terveyteensä ja siihen, millaista terveydenhoitoa he tarvitsevat.

OHJEISTUS HAASTATELJIJALLE: Käytä alla esitetyissä esimerkeissä haastateltavan omia sanoja korvaamaan "[SUKUPUOLI-IDENTITEETTI]". Haastattelija voi tarpeen mukaan esittää esimerkkejä tai selittää käsitettä 'SUKUPUOLI-IDENTITEETTI' (esimerkiksi "olla mies" tai "olla transsukupuolinen nainen").

26. Koetko, että [SUKUPUOLI-IDENTITEETTISI] on vaikuttanut [ONGELMAASI] tai yleisesti ottaen terveyteesi?

27. Koetko, että [SUKUPUOLI-IDENTITEETTISI] on vaikuttanut siihen, saatko sellaista terveydenhoitoa kuin tarvitset?

28. Koetko, että terveydenhuollon työntekijöillä on [ONGELMAASI] liittyen oletuksia tai asenteita, jotka johtuvat [SUKUPUOLI-IDENTITEETISTÄSI]?

Seksuaaliseen suuntautuneisuuteen liittyvä identiteetti

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Myös seksuaalinen suuntautuneisuus voi olla tärkeä asia ihmiselle ja sille, tuntee olonsa mukavaksi terveydenhuollossa asioidessa. Haluaisin kysyä sinulta muutamia kysymyksiä seksuaalisesta suuntautuneisuudestasi. Sopiiko sinulle vastata tällaisiin kysymyksiin?

29. Miten kuvaisit seksuaalista suuntautuneisuuttasi (esimerkiksi heteroseksuaali, homo, lesbo, biseksuaali, queer, panseksuaali, aseksuaali)?

30. Koetko, että seksuaalinen suuntautuneisuutesi on vaikuttanut [ONGELMAASI] tai yleisesti ottaen terveyteesi?

31. Koetko, että seksuaalinen suuntautuneisuutesi vaikuttaa siihen, saatko [ONGELMAASI] sellaista terveydenhoitoa kuin tarvitset?

32. Koetko, että terveydenhuollon työntekijöillä on [ONGELMAASI] liittyen oletuksia tai asenteita, jotka johtuvat seksuaalisesta suuntautuneisuudestasi?

Yhteenveto

33. Olet kertonut minulle erilaisista taustaasi ja identiteettiisi liittyvistä asioista ja siitä, miten ne ovat vaikuttaneet terveyteesi ja hyvinvointiisi. Liittykö identiteettiisi muita näkökulmia, joita minun olisi hyvä tietää, jotta voisin paremmin ymmärtää hoitoon liittyviä tarpeitasi?

34. Mitkä taustaasi tai identiteettiisi liittyvät asiat ovat [ONGELMASI] kannalta tärkeimpiä?

7. Selviytymiskeinot ja avun hakeminen

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 6, 11, 12, 14 ja 15. Tässä osiossa toistetut perushaastattelun kysymykset on merkitty tähdellä (*). Viittaus toistettuun kysymykseen on hakasuluissa.

OHJE HAASTATTELIJALLE: Tämän lisähaastattelun tavoitteena on selvittää haastateltavan tapoja selvitä ongelmansa kanssa. Haastateltava on saattanut nimetä ongelmansa oireeksi, tietyksi käsitteeksi tai ilmaisuksi (esim. ”hermot”, ”olla kireä”, henkien vallassa), tilanteeksi (esim. työpaikan menettäminen), tai ongelmaksi ihmissuhteeseensa (esim. ristiriidat muiden kanssa). Seuraavissa esimerkeissä [ONGELMA] pitäisi korvata haastateltavan itsensä käyttämin sanoin. Jos esiin tulee useita ongelmia, jokaista oleellista ongelmaa voidaan tarkastella erikseen. Seuraavien kysymysten avulla voi saada lisää tietoa siitä, miten haastateltava hahmottaa tai kokee kyseisen ongelman.

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Jotta voisin auttaa sinua paremmin, haluaisin ymmärtää niitä ongelmia, joiden vuoksi olet tullut tänne. Kysyn sinulta joitakin kysymyksiä koskien sitä, miten olet yrittänyt selviytyä ongelmiesi kanssa tai mistä olet hakenut niihin apua.

Omat selviytymiskeinot

1. *Voitko kertoa minulle enemmän siitä, miten tällä hetkellä yrität selviytyä [ONGELMAN] kanssa? Onko siitä tavasta ollut hyötyä? Jos on, niin minkälaista? [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 11.]
2. *Voitko kertoa minulle enemmän siitä, miten olet aiemmin yrittänyt selviytyä [ONGELMAN] tai samantapaisten ongelmien kanssa? Oliko siitä tavasta hyötyä? Jos oli, niin minkälaista? [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 11.]
3. Oletko etsinyt apua [ONGELMAASI] internetistä, lukemalla kirjoja, katsomalla televisio-ohjelmia tai videoita, kuuntelemalla äänitteitä tai muista lähteistä? Jos olet, niin mistä näistä? Mitä opit niistä? Oliko siitä apua?
4. Noudatko jotain hengellisyteen, uskontoon tai maailmankatsomukseen liittyvää tapaa selvitäksesi [ONGELMASTASI]? Harjoitko esimerkiksi rukoilua, meditaatiota tai muuta vastaavaa itse toteuttamaasi tapaa?
5. Oletko hakenut apua [ONGELMAASI] luonnonlääkinnästä tai lääkkeistä, joita saa ilman reseptiä? Jos olet, niin mistä valmisteista tai lääkkeistä? Oliko niistä apua?

Sosiaalinen verkosto

6. *Oletko kertonut perheenjäsenelle [ONGELMASTASI]? Ovatko perheenjäsenet auttaneet sinua selviytymään [ONGELMAN] kanssa? Jos ovat, niin miten? Mitä he ehdottivat, että tekisit selviytyäksesi [ONGELMAN] kanssa? Oliko siitä apua? [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 15.]
7. * Oletko kertonut ystävälle tai työtoverille [ONGELMASTASI]? Ovatko ystävät tai työtoverit auttaneet sinua selviytymään [ONGELMAN] kanssa? Mitä he ehdottivat, että tekisit selviytyäksesi [ONGELMAN] kanssa? Oliko siitä apua? [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 15.]

Avun tai hoidon etsiminen sosiaalisen verkoston ulkopuolelta

8. Osallistutko yhdessä muiden ihmisten kanssa hengelliseen, uskonnolliseen tai maailmankatsomukseen liittyvään toimintaan? Käytkö esimerkiksi jumalanpalveluksissa tai uskonnollisissa kokouksissa, keskusteletko uskonnollisen ryhmäsi jäsenten tai uskonnollisen tai hengellisen johtajan kanssa? Onko mistään näistä ollut apua [ONGELMAN] kanssa selviytymisessä? Millä tavalla?
9. Oletko koskaan yrittänyt saada apua [ONGELMAASI] yleislääkäriltä? Jos olet, keneltä ja milloin? Mitä hoitoa hän antoi? Oliko siitä apua?
10. Oletko koskaan yrittänyt saada apua [ONGELMAASI] mielenterveysalan työntekijältä, kuten terapeutilta, psykologilta, sosiaalityöntekijältä, psykiatrilta tai muulta ammattilaiselta? Jos olet, keneltä ja milloin? Mitä hoitoa he antoivat? Oliko siitä apua?
11. Oletko hakenut apua [ONGELMAASI] minkään muun tyyppiseltä auttajalta, kuin lääkäriltä, kuten esimerkiksi kiropraktikolta, akupunktion antajalta, homeopaatilta tai muun tyyppiseltä parantajalta? Minkälaista hoitoa he suosittelivat ongelman selvittämiseksi? Oliko siitä apua?

Nykyinen hoitajakso

12. Millaisessa tilanteessa päädyit hakeutumaan tänne hoitoon [ONGELMASI] vuoksi? Ehdottiko joku sinulle hoitoon hakeutumista tänne? Jos ehdotti, kuka, ja miksi hän ehdotti sinulle tänne hakeutumista?
13. Mitä apua toivot saavasi täältä [tästä hoitopaikasta] [ONGELMAASI]?

8. Hoitosuhde

Tähän lisähaastatteluun liittyvä perushaastattelun kysymys: 16. Tässä osiossa toistetut perushaastattelun kysymykset on merkitty tähdellä (*). Viittaus toistettuun kysymykseen on hakasuluissa.

OHJE HAASTATTELIJALLE: Seuraavat kysymykset käsittelevät kulttuurin merkitystä potilaan ja hoitavan henkilön välisessä suhteessa ja sen vaikutusta haastateltavan esiin tuomiin huolenaiheisiin sekä hoitavan henkilön arvioon haastateltavan ongelmasta. Käytämme sanaa **kulttuuri** laajasti viitaten kaikkiin niihin tapoihin, joilla ihmiset hahmottavat identiteettiään tai kokemusmaailmaansa suhteessa ryhmiin, yhteisöihin tai muihin ryhmittymiin, sisältäen kansallisen tai maantieteellisen syntyperän, etnisen yhteisön, rodullistetun ryhmän, sukupuolen, seksuaalisen suuntautuneisuuden, yhteiskuntaluokan, uskonnon/hengellisen ryhmittymän ja kielen.

Ensimmäinen osa kysymyksistä arvioi neljää osa-aluetta potilaan ja hoitavan henkilön suhteessa potilaan näkökulmasta: aiempia kokemuksia, odotuksia, kommunikaatiota ja yhteistyön mahdollisuutta hoitavan henkilön kanssa. Toinen osa kysymyksistä on suunnattu hoitavalle henkilölle ohjaamaan pohdintaa kulttuuristen tekijöiden roolista hoitosuhteessa, potilaan arvioinnissa ja hoidon suunnittelussa.

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Haluaisin kuulla sinulta millaista on ollut keskustella minun ja muiden hoitavien henkilöiden kanssa [ONGELMASTASI] ja terveydentilastasi yleensä. Kysyn joitakin kysymyksiä näkemyksistäsi, huolenaiheistasi ja odotuksistasi.

KYSYMYKSET HAASTATELTAVALLE:

1. Minkälaisia kokemuksia sinulla on ollut aikaisemmin sinua hoitaneista henkilöistä? Mistä sinulle oli eniten hyötyä?
2. Onko sinulla ollut vaikeuksia sinua aiemmin hoitaneiden henkilöiden kanssa? Mikä sinusta on ollut vaikeaa tai hyödytöntä?
3. Puhutaan nyt siitä avusta, jota sinä haluaisit saada täältä. Jotkut toivoisivat mieluiten hoitavaa henkilöä, jolla on samanlainen tausta (esimerkiksi ikä, etninen tausta, uskonto tai jokin muu ominaisuus), koska he ajattelevat, että tällöin olisi helpompi ymmärtää toisiaan. Onko sinulla toivomuksia hoitavan henkilön suhteen tai ajatuksia siitä, minkälainen ammattilainen saattaisi ymmärtää sinua parhaiten?
4. *Joskus potilaiden ja ammattilaisten väliset eroavaisuudet vaikeuttavat toisen ymmärtämistä. Onko sinulla tähän liittyviä huolenaiheita? Jos on, minkälaisia? [LIITTYY PERUSHAASTATTELUN KYSYMYKSEEN 16.]

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Kysymys 5 koskee potilaan ja hoitavan henkilön välistä suhdetta hoidon edetessä. Siinä potilasta pyydetään kertomaan odotuksistaan hoitavaan henkilöön liittyen ja sitä voidaan käyttää keskustelunavauksena siihen, miten potilas ja ammattilainen voivat tehdä yhteistyötä hoidon suhteen.

5. Potilaan odotukset hoitavaa henkilöä kohtaan ovat tärkeitä. Kun hoitosi etenee, miten voimme parhaiten tehdä yhteistyötä?

KYSYMYKSET HOITAVALLE HENKILÖLLE HAASTATTELUN JÄLKEEN:

1. Mitä mieltä olit vuorovaikutussuhteestasi potilaaseen? Vaikuttivatko kulttuuriset yhtäläisyydet tai eroavaisuudet suhteeseenne? Millä tavalla?
2. Minkälaista kommunikaatio potilaan kanssa oli laadultaan? Vaikuttivatko kulttuuriset yhtäläisyydet tai eroavaisuudet kommunikaatioon? Millä tavalla?
3. Jos käytitte tulkkia, miten tulkin läsnäolo tai tulkkaukset vaikuttivat suhteeseen tai kommunikaatioon potilaan kanssa ja tietoihin, joita sait?
4. Miten potilaan kulttuurista tai identiteettiä, elämäntilanne ja/tai sosiaalinen konteksti vaikuttavat tapaasi ymmärtää potilaan ongelma ja diagnostiseen arvioosi?
5. Miten potilaan kulttuurista tai identiteettiä, elämäntilanne ja/tai sosiaalinen konteksti vaikuttavat hoitosuunnitelmaasi tai suosituksiasi?
6. Vahvistiko tai kyseenalaistiko potilaan kohtaaminen joitakin aiempia ajatuksiasi potilaan kulttuurista tai identiteetistä? Jos vahvisti tai kyseenalaisti, millä tavalla?
7. Onko sinun omassa identiteetissäsi puolia, jotka saattavat vaikuttaa asennoitumiseesi tähän potilaaseen?

9. Kouluikäiset lapset ja nuoret

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 8, 9, 10

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Tämä liite on suunnattu nuoruusikäisille sekä kouluikäisille lapsille. Sen yhteydessä pitäisi käyttää tavanomaisia lasten ja nuorten mielenterveyden arviointimenetelmiä, joilla arvioidaan perhesuhteita (sukupolvien väliset ilmiöt mukaan lukien), ikätoverisuhteita ja kouluympäristöä. Näiden kysymysten tavoitteena on tunnistaa ikään liittyvien kulttuuristen odotusten merkitys sekä mahdolliset kulttuuriset eroavaisuudet koulun, kodin ja ikätoveriryhmän välillä lapsen tai nuoren näkökulmasta ja arvioida vaikuttavatko nämä tekijät tilanteeseen tai ongelmaan, joka toi hänet hoidon piiriin. Kysymyksillä kartoitetaan epäsuorasti kulttuurisia haasteita, kuormitustekijöitä ja resilienssiä sekä asioita, jotka liittyvät yhdistyneisiin, sekoittuneisiin tai rinnakkaisiin etnisiin identiteetteihin. Ikätoveriryhmään kuuluminen on lapsille ja nuorille tärkeää, ja etnisyyttä, uskonnollista identiteettiä, rasismia sekä sukupuolten välisiä eroja kartoittavat kysymykset pitäisi esittää lapsen ehdoilla. Jotkut lapset eivät välttämättä pysty vastaamaan kaikkiin kysymyksiin; haastattelijoiden pitäisi valita ja muokata kysymyksiä siten, että ne ovat haastateltavan kehitystasolle soveltuvia. Lapsilta ei pitäisi pyytää tietoja perheen sosiodemografisista tekijöistä eikä yksiselitteistä analyysiä heidän ongelmiansa kulttuurisista ulottuvuuksista. Liitteessä on lueteltu kehitykseen ja vanhemmuuteen liittyviä kulttuurisia näkökohtia, joita voidaan arvioida vanhempia haastateltaessa.

JOHDANTO LAPSELLE TAI NUORELLE: Olemme keskustelleet perheesi huolista. Nyt haluaisin tietää enemmän siitä miltä sinusta tuntuu olla ___-vuotias.

Tunne iänmukaisuudesta eri yhteyksissä

1. Tunnetko olevasi samanlainen kuin muut ikäisesi lapset/nuoret? Millä tavalla?
2. Tunnetko joskus olevasi erilainen kuin muut ikäisesi lapset/nuoret? Millä tavalla?
3. **JOS LAPSI/NUORI ILMAISEE JOSKUS TUNTEVANSÄ ITSENSÄ ERILAISEKSI:** Tuleeko tämä tunne erilaisuudesta useimmiten koulussa, kotona, töissä ja/tai jossain muussa paikassa?
4. Tuntuuko sinusta, että perheesi on erilainen kuin muut perheet?
5. Käytätkö useita kieliä? Kenen kanssa ja milloin?
6. Onko nimelläsi sinulle erityinen merkitys? Entä perheellesi tai yhteisöllesi?
7. Onko sinussa jotain erityistä josta pidät tai josta olet ylpeä?

Ikään liittyvät kuormitustekijät ja voimavarat

8. Mikä lapsena/nuorena olemisessa on mukavaa kotona? Entä koulussa? Kavereiden kanssa?
9. Mikä lapsena/nuorena olemisessa on ikävää kotona? Entä koulussa? Kavereiden kanssa?
10. Kuka voi auttaa sinua jos tarvitset apua? Kotona? Koulussa? Kaveripiirissä?

Ikään liittyvät odotukset

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Käsitteissä lapsuus ja iänmukainen käytös on runsaasti kulttuurista vaihtelua. Näiden kysymysten tavoitteena on tuoda esiin lapsen/perheen sosiaalisen ympäristön säännöt ja se miten ne mahdollisesti poikkeavat muista kulttuurisista ympäristöistä.

11. Mitä vanhempasi tai isovanhempasi odottavat ikäiseltäsi lapselta/nuorelta? (**SELVENNÄ:** Esimerkiksi kotiaskareiden, koulutyön, leikin tai uskonnon noudattamisen suhteen.)
12. Mitä opettajasi odottavat ikäiseltäsi lapselta/nuorelta?
13. **JOS HAASTATELTAVALLA ON SISARUKSIA:** Mitä sisaruksesi odottavat ikäiseltäsi lapselta/nuorelta? (**SELVENNÄ:** Esimerkiksi lastenhoidon, läksyissä auttamisen, seurustelun tai pukeutumisen suhteen.)
14. Mitä sinun ikäisesi lapset/nuoret odottavat ikäiseltäsi lapselta/nuorelta?

Aikuistuminen (VAIN NUORILLE)

15. Onko yhteisössäsä tärkeitä juhlia tai tapahtumia, joilla huomioidaan tiettyyn ikään tuleminen tai aikuistuminen?
16. Milloin perheessäsä tai yhteisössäsä nuoren katsotaan olemaan valmis aikuistumaan?
17. Milloin opettajiesi mielestä nuoren katsotaan olevan valmis aikuistumaan?
18. Mikä nuoreksi naiseksi tai mieheksi tulemisessa on hyvää tai vaikeaa sinun perheessäsä? Koulussasi? Yhteisössäsä?
19. Mitä mieltä olet aikuistumisesta?
20. Millä tavalla elämäsi ja velvollisuutesi eroavat vanhempiesi elämästä ja velvollisuuksista?

LIITE VANHEMPIEN HAASTATELUUN

OHJEISTUS HAASTATELIJALLE: *Tietoa kulttuuristen tekijöiden vaikutuksesta kehitykseen ja vanhemmuuteen saa parhaiten haastatteleamalla lapsen vanhempia tai muita huoltajia. On hyödyllistä kysyä suoraan käsiteltävään ongelmaan liittyvien asioiden lisäksi seuraavia aiheita:*

- Kyseisen lapsen asema perheessä (esim. vanhin poika, ainoa tyttö)
- Lapsen nimeäminen (Kuka valitsi nimen? Onko nimellä erityinen merkitys? Kenellä on sama nimi?)
- Kehitykselliset virstanpylväät kulttuurisessa ympäristössä, jossa äiti ja isä ovat kasvaneet: ikä, jossa lapsi yleensä vieroitetaan imetyksestä tai lapsen oletetaan oppivan kävelemään, kuivaksi ja puhumaan. Näkemys normaalista itsenäisyydestä/riippuvuudesta, sopivasta kurinpidosta jne.
- Käsitys ikään sopivasta käytöksestä (esim. ikä, jossa voi olla yksin kotona, osallistua kotiaskareisiin, harjoittaa uskontoa tai leikkiä).
- Lapsen ja aikuisen välinen suhde (esim. kunnioituksen osoittaminen, silmiin katsominen, kosketus)
- Sukupuoleen liittyvät tekijät (odotukset tytöille ja pojille sopivasta käytöksestä ja pukeutumisesta)
- Kotona, päivähoidossa ja koulussa käytössä olevat kielet
- Uskonnon, hengellisyyden ja yhteisön merkitys perhe-elämälle ja siihen liittyvät odotukset lasta kohtaan.

10. Iäkkäät

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15 ja 16

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Seuraavat kysymykset on tarkoitettu iäkkäämmille haastateltaville. Näiden kysymysten tavoitteena on tunnistaa, miten kulttuuriset käsitykset ikääntymisestä ja ikään liittyvistä siirtymävaiheista vaikuttavat haastateltavan ongelmaan.

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Haluaisin kysyä sinulta joitakin kysymyksiä ymmärtääkseni paremmin ongelmaasi ja sitä, miten voimme auttaa sinua sen suhteen, ottaen huomioon ikäsi ja omat kokemuksesi.

Käsitykset ikääntymisestä ja kulttuurisesta identiteetistä

1. Miten kuvailisit itsesi ikäistä henkilöä?
2. Minkälaisia ovat ikääntymiseen liittyvät kokemuksesi verrattuna samanikäisten ystäväsi tai sukulaistesi kokemuksiin?
3. Liittykö ikäsi jotakin sellaista, joka auttaa sinua selviytymään nykyisessä elämäntilanteessasi?

Käsitykset ikääntymisestä suhteessa ongelmaan liittyviin merkityksenantoihin ja selviytymiskeinoihin

4. Miten [ONGELMAASI] vaikuttaa se, että olet iäkkäämpi? Olisiko [ONGELMA] vaikuttanut sinuun eri tavalla silloin, kun olit nuorempi?
5. Vaikuttaako korkeampi ikäsi jollakin tapaa siihen, miten selviydyt [ONGELMASI] kanssa? Olisitko selviytynyt sen kanssa eri tavalla silloin, kun olit nuorempi?

Samanaikaisten terveydentilaan liittyvien tekijöiden ja hoitojen vaikutus ongelmaan

6. Onko sinulla ollut ikään liittyviä terveysongelmia?
7. Miten sairautesi tai niihin saamasi hoidot ovat vaikuttaneet [ONGELMAASI]?
8. Vaikuttavatko sairautesi tai saamasi hoidot millään tapaa siihen, miten selviät [ONGELMASI] kanssa?
9. Onko sellaisia sinulle tärkeitä asioita, joita et pysty tekemään terveydentilasi tai ikäsi vuoksi?

Sosiaalisen tuen ja huolenpidon laatu ja luonne

10. Keneen tukeudut saadaksesi apua tai tukea jokapäiväisessä elämässä yleensä? Onko siinä tapahtunut muutoksia nyt, kun koet [ONGELMAASI]?
11. Miten [ONGELMA] on vaikuttanut perhe- ja ystävyysuhteisiisi?
12. Saatko sen verran ja sen tyyppistä apua, kuin olisit odottanut?
13. Onko ihmisillä, joihin tukeudut, sama käsitys [ONGELMASTASI] kuin sinulla?

Muut ikään liittyvät siirtymävaiheet

14. Onko sinulla meneillään muita ikään liittyviä muutoksia, joista meidän olisi tärkeää tietää voidaksemme auttaa sinua [ONGELMASI] kanssa?

Ikääntymiseen liittyvien myönteisten ja kielteisten asenteiden vaikutus potilaan ja hoitavan henkilön suhteeseen

15. Kuinka ikäsi on vaikuttanut siihen, miten terveydenhuollon työntekijät kohtelevat sinua?
16. Onko kukaan, mukaan lukien terveydenhuollon työntekijät, syrjinyt sinua tai kohdellut sinua huonosti ikäsi vuoksi? Kertoisitko enemmän siitä? Miten kyseinen kokemus on vaikuttanut [ONGELMAASI] tai siihen, miten selviät sen kanssa?
17. [JOS HAASTATTELIJAN JA POTILAAN VÄLILLÄ ON MERKITTÄVÄ IKÄERO:] Ajatteletko, että meidän välillämme oleva ikäero vaikuttaa jollakin tapaa työskentelyymme? Jos ajattelet, niin millä tavalla?

11. Maahanmuuttajat ja pakolaiset

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 7, 8, 9, 10, 13

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Seuraavien kysymysten tarkoituksena on kerätä pakolaisina ja maahanmuuttajina tulleilta tietoa heidän kokemuksistaan muutosta ja uuteen maahan asettumisesta. Monet pakolaiset ovat kokeneet viranomaisten ja terveydenhuollon ammattilaisten tekemiä stressaavia haastatteluja kotimaassaan, maahanmuuttoprosessin aikana (jonka aikana he ovat saattaneet viettää pitkiä aikoja pakolaisleireillä tai muuten epävarmoissa olosuhteissa) ja vastaanottavassa maassa. Tämän vuoksi voi kestää tavallista pitempään, että haastateltava tuntee olonsa mukavaksi ja että hän pystyy luottamaan haastatteluprosessiin. Mikäli haastateltava ja haastattelija eivät puhu sujuvasti jotakin yhteistä kieltä, on tärkeää käyttää ammattimaista tulkkausta.

JOHDANTO HAASTATELTAVALLE: Kotimaasta lähteminen ja muualle asettuminen voi vaikuttaa paljon ihmisen elämään ja terveyteen. Ymmärtääkseni paremmin tilannettasi, haluaisin kysyä muutamia kysymyksiä, jotka liittyvät matkaasi kotimaastasi tänne.

Taustatietoa

1. Mistä maasta olet kotoisin?
2. Kuinka kauan olet asunut Suomessa?
3. Milloin ja kenen kanssa lähdit (KOTIMAASTA)?
4. Miksi lähdit (KOTIMAASTA)?

Ennen muuttoa koetut vaikeudet

5. Kohtasitteko sinä tai perheesi ennen Suomeen tuloa kotimaassasi haasteita, jotka koitte erityisen vaikeiksi?
6. Jotkut ihmiset ovat kokeneet ennen kotimaastaan lähtemistä vastoinkäymisiä, vainoa ja jopa väkivaltaa. Oletteko sinä tai perheesi kokeneet tällaisia asioita? Voitko kertoa minulle jotain kokemuksistasi?

Muuttoon liittyvät menetykset ja haasteet

7. Ketkä sinulle tärkeistä ja läheisistä ihmisistä jouduit jättämään?
8. Kotimaansa jättävät ihmiset kokevat usein erilaisia menetyksiä. Koitteko sinä tai perheesi menetyksiä, kun lähditte (KOTIMAASTA)? Jos, niin mitä menetyksiä?
9. Kohtasitteko sinä tai perheesi erityisen vaikeita haasteita matkallanne Suomeen?
10. Kaipaatto sinä tai kaipaako perheesi jotakin (KOTIMAAN) elämäntavasta?

Suhteet omaisiin lähtömaassa

11. Oletko huolissasi omaisista (KOTIMAASSA)?
12. Onko (KOTIMAASSA) elävillä sukulaisilla sinun suhteesi odotuksia?

Suomeen asettuminen ja uusi elämä

13. Oletteko sinä tai perheesi kohdanneet oleskelulupa-an, kansalaisuuteen tai pakolaisasemaan liittyviä vaikeuksia täällä Suomessa?
14. Oletteko sinä tai perheesi kohdanneet jotain muita ongelmia tänne asettumisessa?
15. Onko Suomeen asettumisesta seurannut jotakin myönteistä sinulle tai perheellesi? Voitko kertoa tästä enemmän?

Maahanmuuton suhde käsiteltävään ongelmaan

16. Onko maahanmuuttoon liittyvillä kokemuksillasi tai nykyisen oleskelulupasi luonteella jotakin vaikutusta [ONGELMAASI]?
17. Onko maahanmuuttoon liittyvillä kokemuksillasi tai nykyisellä asemallasi/oleskeluluvallasi vaikutusta siihen, miten helppoa tai miten vaikeaa on saada apua [ONGELMAASI]?

Tulevaisuuden toiveet

18. Mitä toiveita tai suunnitelmia sinulla on itseesi tai perheeseesi liittyen tulevina vuosina?

12. Läheiset ja muut huolenpitäjät

Tähän lisähaastatteluun liittyvät perushaastattelun kysymykset: 6, 12 ja 14

OHJEISTUS HAASTATTELIJALLE: Tämä osio on suunniteltu sellaisille ihmisille, jotka pitävät huolta henkilöstä, jota kulttuurisella haastattelulla arvioidaan. Tämän osion tavoitteena on kartoittaa huolenpitäjän näkökulmasta huolenpidon luonnetta ja kulttuurista kontekstia sekä huolehdittavan saamaa sosiaalista tukea ja stressitekijöitä hänen lähiympäristössään.

JOHDANTO HUOLENPITÄJÄLLE: Sinun kaltaisesi ihmiset, jotka huolehtivat potilaan tarpeista, ovat hoidon kannalta hyvin tärkeitä. Haluaisin tietää enemmän suhteestasi [HUOLEHDITTAVAAN] ja siitä, miten autat häntä hänen ongelmiansa ja huolenaiheidensa kanssa. *Auttamisella* tarkoitan tukea kotona, yhteisössä tai terveydenhuollossa. Lisätietojen saaminen auttaa meitä suunnittelemaan hänen hoitoaan paremmin.

Suhteen luonne

1. Kuinka pitkään olet huolehtinut [HUOLENPIDON KOHTEESTA]? Miten tämä tehtäväsi alkoi?
2. Mikä on suhteesi [HUOLENPIDON KOHTEESEEN]?

Huolenpitoon liittyvät toimet ja kulttuurinen näkemys huolenpidosta

3. Miten autat häntä [ONGELMAN] kanssa tai päivittäisissä toimissa?
4. Mikä on palkitsevinta hänen auttamisessaan?
5. Mikä on haastavinta hänen auttamisessaan?
6. Miten hänen [ONGELMANSAN] on vaikuttanut teidän väliseen suhteeseen, jos ylipäätään millään tavalla?

Joskus sinun kaltaistesi huolenpitäjien toimiin vaikuttavat toisten ihmisten auttamista koskevat kulttuuriset perinteet, kuten uskomukset tai tavat perheessä tai yhteisössä. Kulttuurisilla perinteillä tarkoitan esimerkiksi sitä, miten toimitaan yhteisöissäsi, synnyinpaikassasi tai niiden keskuudessa, jotka puhuvat kanssasi samaa kieltä tai jakavat kanssasi saman etnisen taustan, sukupolen, seksuaalisen suuntautumisen tai uskonnon.

7. Vaikuttavatko jotkin kulttuuriset perinteet siihen, miten suhtaudut [HUOLENPIDON KOHTEEN] auttamiseen?
8. Poikkeako sinun antamasi avun määrä tai laatu jollakin tapaa siitä, mitä odotettaisiin siinä yhteisössä, josta sinä tulet, tai siinä yhteisössä, josta hän tulee? Poikkeako se jollakin tapaa siitä, mitä yhteiskunnassa yleensä odotettaisiin?

Huolenpidon sosiaalinen konteksti

9. [JOS HUOLENPITÄJÄ ON PERHEENJÄSEN:] Miten te perheenä selviydte tämän [ONGELMAN] kanssa?
10. Onko muita, kuten perheenjäseniä, ystäviä tai naapureita, jotka myös auttavat häntä [ONGELMAN] kanssa? Jos on, mitä he tekevät?
11. Miltä sinusta tuntuu se, miten paljon tai miten vähän muut auttavat häntä [ONGELMAN] kanssa?

Hoitavan tahon tuki huolenpidolle

12. Miten ajattelet auttavasi [HUOLENPIDON KOHTEEN] huolenpidon ja hoidon järjestämisessä nyt ja tulevaisuudessa?
13. [JOS EPÄSELVÄÄ:] Miten ajattelet auttavasi häntä sen hoidon kanssa, jota hän tästä hoitopaikasta saa?
14. Miten voisimme parantaa sinun edellytyksiäsi auttaa [HUOLENPIDON KOHDETTA] hänen [ONGELMANSAN] kanssa?